

azt mondaná, ime ez a család, ime ez a nevelés, ime ez a rendszer, így fogalmazza meg mondanivalóját, hogy ime ez egy család, így nevelnek egy embert és ime, ez a rendszer egy bizonyos szegmentsuma. Holott nyilvánvalóan ő is tudja, hogy az egész világegyetem egész rendszere, törvényeivel, anyagösszetételével, egy csepp vízben is megtalálható. Mert bizony, polgárai boldogtalanok, birtokon belül is lázadók, első sorban saját osztályuk ellen lázadók, legjobb esetben beletörődöttek a változhatatlamba. Csodálkozunk azon, ha írójuk is boldogtalan, ha írójuk is kisiklott, gátlásaitól megterhelt és anarhikus állapotát stoikusan regisztráló? Sajnos, nem csodálkozhatunk ezen. A polgároknak ez az egyetlen lehetőség arra, hogy megmentseék értékeiket, ha nem is szigorúan és erkölcesen a maguk hasznára, de a közösség érdekében. A kritikus nem kapacitál. A kritikus rosszul van beschreibolva a polgárság előtt, szavára nem sokat adnak, gyanakvással fogadják jótanácsait. A kritikus ezt, mint meg nem változtathatót, tudomásul veszi. Átadja a szót tehát eddig még jobban beschreibolt íróársának, legyen ő az, aki igyekezik még összetartani a nyáját. Viszont a kritikus fél tőle, és talán nem is alaptalanul, hogy íróársa is, még néhány ehhez hasonló vallomással elveszti reputációját osztálya előtt és megérdemelten, vagy érdemtelenül, de kijátszhatatlan törvényszerűségeik alapján ő is ebek harmincadjára kerül.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

**A JOBBÁGYSÁG KELETKEZÉSE** és a Dózsa-féle parasztfelkelés című munkának, amelyben Stolte I. Miklós az elnyomott magyar szegényparaszt rétegek múltját, történeti-magaismeretét akarja megírni, („mert enélkül a mást sohasem érthetjük meg.”) A tanulmány feladata: ismertetni „a magyar államszerkezet kialakulását, az ősi törzsközösség romjain felépülő nagybirtok és jobbágyság keletkezését s az elnyomott magyar parasztság első nagy küzdelmét.”

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy Stolte nem vizsgálta meg a honfoglalás előtti magyarság gazdasági-szociális szerkezetét, pedig a polgári nyelvtudomány kutatásait marxi módszernel talán föl lehetett volna erre a célra használni. Innen magyarázható, hogy a nagy átalakulást (a magyar feudalizmus kialakulását) inkább külső mint belső okokra vezeti vissza, a belső változásokat éppen csak megemlítve. A magyar törzsszerkezet szétbomlásának okait, a kialakult katonai arisztokrácia hatalom és vagyon koncentrációját „inkább” külső tényezőkkel magyarázza meg: „Vagyonosodásuk alapját nem is annyira az általuk meghódítottak kizsákmányolása, mint jóval inkább az egész egyszerű és őszinte rablás képezte” (13. o.) „A Nyugaton látott minta eszabító erővel vonzotta őket”. Vagy: „A feudalizmus nálunk nem gazdasági, hanem politikai forradalom eredménye, vagyis nem belső fokozatos fejlődés, hanem belső és külső gazdasági erőkből fakadó erőszak által kényszerített ugrás.” (27. o.) Marxista történetírónak azonban a külső tényezők érvényesülésének lehetőségét a belső fejlődéssel is meg kell magyaráznia, mert a külső tényezők sohasem hozhatnák létre olyan változást, melynek a belső fejlődésben nincs alapja. A belső fejlődést a következőképpen lehetett volna elemezni. A honfoglaló magyarság további fejlődését meghatározó alapvető ellentét: a honfoglaló magyarság „változatlanul meghagyta a meghódítottakat faluközösségeikben. Csupán adófizetésre kötelezi őket, vagyis fölébük rakta a maga szintén vagyonközösségen alapuló társadalmát.” (290.) Innen, e kétféle termelés mód (nomád és földművelő) és e sajátos politikai viszony (hódító és meghódított) elemzéséből kellett volna kiindulni. Ez a további fejlődés

dés kulcsa. Elemezni kellett volna továbbá a honfoglaló magyarság szociális strukturáját. Ez a katonai nomád törzsszövetség talán nem is volt oly differenciálatlan. Legalább is feltehető, hogy kereteiben már kezdett bontakozni egy, magát az állatállomány gondozásától és egyéb produktív munkától függetleníti katonai csoport. A honfoglalás háborúiban ez a csoport még inkább megerősödhetett s a meghódítottak rovására tovább fejlődhetett. Zsákmányszomja kielégítésére pedig előtte állott a gazdag Nyugat. Így történhetett meg lassan bizonyos vagyon- és hatalom-koncentráció, a „katonai arisztokrácia“ kialakulása, mely „erősebben veti magát a belső koner a külső zsákmány vesztével“. Így alakulhatott ki a hármass hatalmi csoport, Bulcsu, Ajtony, Géza vezérek csoportja és ebből nőtt ki magát véres harcok árán az Árpádház. A régi felépítmény lerombolása és az új felépítése ez. Politikai forradalom, de az emberek természetben való gazdasági viszonyának fokozatos megváltozásán alapul, vagyis fokozatos szociális erjedés eredménye. István király realizálja az új társadalmi viszonyoknak megfelelő politikai, jogi és ideológiai felépítményt. E fejlődés elemzése után jöhetett volna az István által erőszakos úton bevezetett felépítmény dialektikus visszahatásának a leírása.

„A régi római típusú rabszolga üzemet Magyarországon sohasem ismerték. Ép' ezt ugrotta át a forradalom.“ (29.o.) Ez a beállítás kiválóan jellemzi Stolte szemantikusságát. A történelmi fejlődés mennyiségi változásoknak ugrásszerű minőségi megjelenésében, de nem fejlődési szakaszok átugrásában történik. Az emberiség általános társadalmi fejlődésének a menetét nem lehet az általános fejlődés keretében megjelenő valamely speciális rész (a magyarság) fejlődésével mechanikusan egybevetni.

Valójában Stolte csak az anyag kiválasztásában és a dolgozókkal való együttérzésben, nem pedig az anyag feldolgozásában mutatkozik marxista történetírónak. Stolte csupán kiegészítette és átdolgozta a Gergely és Migray által felkutatott anyagot, áttanulmányozta még Hóman magyar történetének idevonatkozó részét, s Gergely kibővített és átdolgozott beosztásában beleillesztette Engelsnek és Kovalevszkinék a törvényszervezetre s a nyugati feudalizmusra vonatkozó írásainak kivonatát... Stílusa folyamatos és egyszerű. Mondanivalóját viszont ren-  
szerebben csoportosíthatta volna.

Varga Gábor

**ÚJ MAGYAR IRÓK: BERDA JÓZSEF.** (Férfihangon, Versek.) Címéből következtetve úgy vettük kezünkbe Berda József új verskötetét, hogy végre meghalljuk azt a „férfihangot“, amit tiz esztendeje várunk tőle. Ismét nem kaptuk meg s most már aligha fogjuk megkapni. Ime egy származása és osztályhelyzete szerinti „igazi“ proletárköltő, aki nem hajlandó megkeresni osztályát és önmagát osztályában, aki megrekedt stíláriis modorosságokban, s akinek örök témája (immár öt kötet versen keresztül), a saját gyomra és a saját szexualitása. Az azonban észbe sem jut, hogy éhségének és szexuális nyomorának okait társadalmi viszonylatokban keresse és észrevegye, hogy elnyomottságában nem áll egyedül. Éhsége és nélkülözései egyetlen versben sem jellemzők a hasonlósorsúak millióira, az egész mindvégig Berda József magánügye marad, ami (s ezt érezzük is) mint „költészet“ megszűnne létezni, ha a költő valamely véletlen folytán jobb sorsba kerülne. Viszont író-mesterségi vonatkozásban (s ezt meg kell állapítanunk), kétségtelenül költő, Vértó emberi melegsége, önzése és szeretete, testi fetisizmusa mélységesen őszinte s ez a kvalitása az, ami magasan kiemeli a hasonló zsánerű költők tömegéből. Páthosza sokszor megrázó, — bár sajnos néha kisklikk mondanivalói alól. Azt mondhat-